

کودک رو به رشد - ۶

تشویق خلاقیت و تخیل در کودکان

دکتر برنادت دافی

ترجمه مهشید یاسائی

ترجمه این کتاب را به خواهرم مهدخت

تقدیم می‌کنم.

م.ی.

Duffy, Bernadette	دافی، برنات، ۱۹۵۸ - م.
تشویق خلاقیت و تخیل در کودکان / برنات دافی؛ ترجمه مهشید یاسایی. - تهران: ققنوس ۱۳۸۰.	
ISBN: 964-311-330-2	۲۲۲ ص. مصور. - (کودک رو به رشد؛ ۶) فهرست‌نویسی براساس اطلاعات فیبا. عنوان اصلی:
<i>Supporting Creativity and Imagination in the Early Years.</i>	
	کتابنامه: ص. [۲۱۹] - ۲۲۲.
	۱. تخیل در کودکان، ۲. خلاقیت در کودکان. الف. یاسایی، مهشید، ۱۳۳۳. - مترجم. ب. عنوان.
	۲۳۲ت/ BF۷۲۳ ۱۵۵/۲۱۳
	۱۳۸۰
۸۰-۲۸۷۶۲م	کتابخانه ملی ایران

این کتاب ترجمه‌ای است از:

**Supporting Creativity and
Imagination in the Early Years**

Bernadette Duffy

Open University Press, 1998

انتشارات ققنوس

تهران، خیابان انقلاب، خیابان شهدای زاندارمری

شماره ۱۰۷، تلفن ۶۴۰۸۶۴۰

* * *

برنات دافی

تشویق خلاقیت و تخیل در کودکان

ترجمه مهشید یاسانی

چاپ چهارم

۱۵۰۰ نسخه

۱۳۸۸

چاپ شمشاد

حق چاپ محفوظ است

شابک: ۹۷۸ - ۹۶۴ - ۳۱۱ - ۳۳۰ - ۸

ISBN: 978 - 964 - 311 - 330 - 8

info qoqnoos.ir

www.qoqnoos.ir

Printed in Iran

۳۵۰۰ تومان

فهرست

پیشگفتار	۷
مقدمه	۱۱
بخش یکم: خلاقیت و تخیل چیست و چرا مهم است؟	۱۵
۱. اهمیت خلاقیت و تخیل برای جامعه و کودکان	۱۷
۲. تعریف خلاقیت و تخیل	۳۵
۳. تجارب خلاق و تخیلی	۴۹
بخش دوم: خلاقیت و تخیل چگونه رشد می‌کند؟	۷۷
۴. رشد خلاقیت و تخیل از تولد تا شش سالگی	۷۹
۵. فرایند خلاق	۱۱۵
بخش سوم: نظریه در عمل	۱۳۱
۶. نقش بزرگسال	۱۳۳
۷. سازماندهی فضا، زمان و زمینه‌های اجتماعی	۱۵۵
۸. گسترش تجارب کودکان	۱۷۷
۹. برنامه‌ریزی، اجرا، مشاهده، ثبت و ارزیابی	۱۹۳
نتیجه‌گیری	۲۱۷
منابع	۲۱۹
نمایه	۲۲۳

فهرست جداول

جدول الف.....	۱۳
جدول ۱-۱ بعضی از تأثیرات خلاقیت و تخیل در سایر حوزه‌های یادگیری	۳۰
جدول ۱-۳ بازنمایی‌های دو و سه بعدی و امکاناتی که برای یادگیری فراهم می‌کنند	۶۰
جدول ۲-۳ تجارب موسیقایی و فرصت‌هایی که برای یادگیری فراهم می‌کنند	۶۴
جدول ۳-۳ تجارب رقص و امکاناتی که برای یادگیری فراهم می‌کنند	۶۶
جدول ۴-۳ تجارب بازی تخیلی و امکاناتی که برای یادگیری فراهم می‌کنند	۶۹
جدول ۱-۴ رشد بازی تخیلی	۸۶
جدول ۲-۴ رشد طراحی	۹۵
جدول ۳-۴ رشد نقاشی	۹۹
جدول ۴-۴ رشد آگاهی از بافت و مهارت‌های مربوط به شناختن منسوجات	۱۰۲
جدول ۵-۴ رشد آگاهی سه بعدی و بازنمایی	۱۰۵
جدول ۶-۴ رشد آگاهی و مهارت موسیقایی	۱۰۷
جدول ۷-۴ رشد رقص	۱۱۰
جدول ۱-۶ نقش بزرگسال در هر حوزه	۱۴۴
جدول ۲-۶ نقش خاص بزرگسالان در هر مرحله از رشد	۱۴۵
جدول ۱-۷ محیطی که ارائه می‌کنید چه چیزهایی فراهم می‌کند؟	۱۶۳
جدول ۲-۷ محیطی برای رشد دو - سه بعدی	۱۶۵
جدول ۳-۷ محیط موسیقی و رقص	۱۶۷
جدول ۴-۷ محیطی برای بازی تخیلی	۱۶۹

پیشگفتار

ویراستاران این مجموعه

این کتاب یکی از مجموعه کتاب‌هایی است که برای همه آن‌هایی که با آموزش و نگهداری کودکان از تولد تا شش سالگی سر و کار دارند (معلمان و افرادی که در مدرسه کار می‌کنند، مربیان مهد کودک و برنامه‌ریزان تربیتی) جالب است. در ضمن روی سخن ما با والدین است که احتمالاً بیش از همه در یادگیری و رشد کودکان نقش دارند.

تمرکز ما بر پیشبرد تأثیر آموزش اولیه است. خط‌مشی‌های مختلفی اتخاذ می‌شود و تصمیمات دشواری بر عهده کسانی است که با سلامت کودکان خردسال سر و کار دارند. هدف ما کمک به این تصمیم‌گیری‌هاست؛ به این ترتیب که نشان می‌دهیم رهیافت‌های مبتنی بر رشد در آموزش کودکان نه تنها با اصول بنیادی تربیتی مطابق است، بلکه اساسی مثبت و متناسب برای یادگیری فراهم می‌کند.

در هر کتاب از این مجموعه نشان داده می‌شود که کودکان از تولد تا شش سالگی نیازهای یادگیری و رشدی خاصی دارند و همه آن‌هایی که با کودکان سر و کار دارند بهتر است بر اساس مراحل رشد کودکان با آنان کار کنند. این نکته همان قدر با یادگیری دانش، مهارت‌ها و درک سر و کار دارد که با سایر هدف‌های تربیتی مانند مهارت‌های اجتماعی، نگرش‌ها و

آمادگی‌ها. ما در این کتاب بر اهمیت فراهم کردن محیطی تأکید می‌کنیم که به دقت برای یادگیری کودکان طرحریزی شده است. در این کتاب، جهان پر از هیجانی که همه هنرها را در بر می‌گیرد کاوش می‌شود. جذابیت آن برای کودکان تقریباً از زمان تولد نشان داده می‌شود و اهمیت آن برای رشد دائمی انسان‌ها بررسی می‌شود.

امکان دسترسی برای همه کودکان از این نظر مهم است که آنان را برای فرصت‌های آموزشی آماده می‌کند. ما بر رهیافت‌های ضد تبعیض و نیز بر اهمیت تشخیص این نکته تأکید می‌کنیم که تأمین نیازهای خاص باید هدف اصلی رشد و برنامه‌ریزی درسی باشد. ما نقش بازی در یادگیری را نقشی محوری می‌دانیم و معتقدیم که بازی با رشد فیزیکی، اجتماعی و عاطفی ارتباط دارد. بازی در کنار سایر اشکال یادگیری فعال معمولاً راهی طبیعی برای دسترسی به برنامه درسی برای هر کودک در مرحله خاص رشد و سطح درکش است. از این رو، ایجاد فرصت‌های برابر در یادگیری در همه حوزه‌های رشد نکته‌ای اساسی است. ما معتقدیم که این دو جنبه، یعنی بازی و فرصت‌های برابر آن‌چنان مهمند که نه تنها در هر کتاب از این مجموعه بر آن تأکید می‌کنیم بلکه کتاب مجزایی را به این مسئله اختصاص داده‌ایم.

در این مجموعه، ما خوانندگان را تشویق می‌کنیم تا در آموزش و پرورشی که برای کودکان ارائه می‌شود تأمل کنند؛ به این ترتیب که اصول رشد را که متخصصان به آن معتقدند مروری دوباره و از آن برای تحلیل مشاهدات خود از کودکان استفاده کنند. خوانندگان به این ترتیب می‌توانند عقاید مختلف را در باره مؤثرترین راه آموزش کودکان خردسال ارزیابی و راهبردهایی اتخاذ کنند که با شیوه خود بتوانند مطابق اعتقادات بنیادی در باره آموزش و پرورش عمل و برای تک تک کودکان آموزش مناسبی فراهم کنند.

نویسندگان این مجموعه این اصول را برای برنامه درسی مبتنی بر رشد در نظر گرفته‌اند:

اصول برنامه درسی مبتنی بر رشد

- هر کودکی یک فرد محسوب می‌شود و باید به او احترام گذاشت و با احترام با او رفتار کرد.
- خردسالی دوره‌ای از رشد است و آموزش کودکان خردسال باید به عنوان کاری تخصصی قلمداد شود که معیارهای معتبری برای اجرای آن وجود دارد.
- نقش مربی کودکان خردسال این است که فعالانه با همه آنچه بیش‌ترین ارتباط را با کودک دارد سر و کار پیدا کند و یادگیری را از طریق این اشتغالات ذهنی حمایت کند.
- مربی در قبال ایجاد نگرش‌های مثبت در کودکان در باره خود و دیگران مسئول است و نیز وظیفه دارد با پیام‌های منفی که کودکان دریافت می‌کنند مقابله کند.
- قابلیت‌های زبانی و فرهنگی هر کودک وسیله اساسی یادگیری او قلمداد شود.
- روش ضد تبعیض اساس آموزش است و معیار اساسی برنامه درسی مناسب رشد کودک محسوب می‌شود (DAC).
- باید برای همه کودکان فرصت‌های برابری ارائه شود تا پیشرفت و رشد کنند و باید در مرحله اولیه آموزش امکان دسترسی به این فرصت‌ها را داشته باشند. مفاهیم چندفرهنگی و چند نژادی از الزامات این برنامه آموزشی است.
- همراهی با والدین باید در اولویت قرار گیرد و به عنوان مؤثرترین

وسيله برای اطمینان یافتن از انسجام و تداوم تجربیات کودک در برنامه درسی قلمداد شود.

● دیدگاه دموکراتیک باعث آموزش با کیفیت خوب می شود و اساس تبادل بین انسان ها است.

ویکی هرست و جنیفر جوزف

مقدمه

مثال

جیمز شش ساله و دانیال چهار ساله در اطراف میز می‌پلکنند. پدر و مادر، مادر بزرگ و پدر بزرگ، خاله و عمو نشسته‌اند و ضمن خوردن شام در بارهٔ موسیقی موتزارت و دایر استریت بحث می‌کنند. جیمز برای دانیال توضیح می‌دهد که «ما داریم از هیمالیا بالا می‌رویم. سفرمان خیلی خطرناک است.» آن‌ها دور میز می‌چرخند، جیمز تظاهر می‌کند که از طناب بالا می‌روند و دانیال هم از او تقلید می‌کند. همچنان که بالا می‌روند دانیال با اسباب چایی که اسباب بازی است از بزرگ‌ترها پذیرایی می‌کند و بزرگ‌ترها هم تظاهر می‌کنند که چای می‌نوشند و از سفر آن‌ها می‌پرسند. ناگهان جیمز می‌ایستد و می‌گوید «ما رسیدیم به قله. ما بالاخره به قله رسیدیم.»

دانیال و جیمز چه می‌کنند؟ مسلماً آن‌ها در هیمالیا نیستند. از نظر بزرگ‌ترها هم نه تنها رفتار این بچه‌ها عجیب نیست، بلکه برعکس با سؤال‌هایی که از آن‌ها می‌کنند نشان می‌دهند که با آن‌ها وارد بازی شده‌اند. به نظر می‌رسد در این خانواده مثل بسیاری از خانواده‌ها به کمک تخیل وضعیتی ایجاد می‌شود که هم حمایت و هم تشویق می‌شود.

در فصل بعدی به این مسئله می‌پردازم که خلاقیت و تخیل برای رشد حیاتی‌اند و کارکردی مهم در دوران کودکی و سراسر زندگی دارند. می‌خواهم توضیح دهم که چرا این گونه رفتار جیمز و دانیال و بسیاری از کودکان دیگر باید تشویق و به آن بها داده شود. تأکید می‌کنم که خلاقیت و تخیل باید محور اصلی آموزش و پرورش باشد.

این کتاب بخشی از «مجموعه حمایت از یادگیری اولیه» است و از آن‌جا که خلاقیت و تخیل بخشی از فرایند یادگیری در تمام حوزه‌های درسی است در این مورد تأکید می‌کنیم که رشد خلاقیت و تخیل از این طرق امکانپذیر است:

● بازنمایی‌های دوبعدی و سه بعدی

● موسیقی

● رقص

● بازی تخیلی

این هماهنگی تجارب یادگیری‌ای هستند که غالباً تحت عنوان رشد خلاق نامیده می‌شوند. از طریق این تجارب کودکان احساسات، افکار و واکنش‌های خود را بیان می‌کنند. این تجارب فعالیتی باز را برمی‌انگیزد که کشف، کاوش، آزمون و ابداع را تشویق می‌کند. همه این مهارت‌ها برای خلاقیت و تخیل حیاتی‌اند.

در مورد توانایی‌ها و قابلیت‌های کودکان خردسال روز به روز آگاهی‌ها بیشتر می‌شود. اکنون دیگر حقوق کودکان در حفظ و رشد این توانایی‌ها به رسمیت شناخته شده است. هر کودکی حق دارد تفریح و بازی کند و در فعالیت‌های خلاقانه مناسب سنش شرکت کند و در زندگی فرهنگی و هنری سهیم باشد (ماده ۳۱ از حقوق کودک در سازمان ملل).

جدول الف

پایه‌های مطلوب - برنامه درسی	بهره‌دهنده - دیارستان	شرایط شنلی ملی - شورای اصمطای جوانیز در حمایت از خلاقیت و تخیل
مدرسه و شورای ارزبایی ۱۹۹۶	آموزش و پرورش ۱۹۹۵	نگهداری و آموزش کودکی ۱۹۹۱
عنوان:	عنوان:	عنوان:
رشد خلاق	هنر در برنامه درسی ملی موسیقی در برنامه درسی ملی تربیت بدنی در برنامه درسی ملی - رقص	نظام کردن مواد طبیعی و غیره برای بازی تخیلی سطح II کممک به کودکان در ابراز تخیل و خلاقیت سطح III
شامل:	شامل:	شامل:
هنر	هنر	هنر
موسیقی	● پرورشی و ساختن ● دانش و درک موسیقی	موسیقی / فعالیت‌های دستی موسیقی / فعالیت‌های ریتمی رقص / داستان
رقص	● اجرا و آمگسازای ● گوش کردن و ارزیابی رقص	رقص بازی تخیله
بازی تخیلی		بازی تخیله
داستان		داستان / کارنوشتنی آب / شن

جدول الف نشان می‌دهد که چگونه تجارب یادگیری در این کتاب با این شرایط ارتباط دارد:

۱. نتایج مطلوب برای یادگیری کودکان در ورود به مدرسه - برنامه مدرسه و مرجع ارزیابی.
۲. برنامه ملی - دپارتمان تعلیم و تربیت و اشتغال.
۳. شرایط حرفه‌ای ملی - شورای اهدای جوایز در زمینه آموزش و مراقبت کودک.

من به تجارب خودم در بیست سال گذشته در تشویق خلاقیت و تخیل کودکان در موقعیت‌های مختلف متکی بوده‌ام. موقعیت‌ها عبارتند از مراقبت در خانه و مهد کودک. و این کتاب بر اساس تجارب عملی بزرگسالانی است که با کودکان خردسال در این موقعیت‌ها کار کرده‌اند. بسیاری از مثال‌ها از تجارب کارکنان، والدین و کودکان در مرکز دوروتی گاردنر آمده است که مهد کودکی است که از لحاظ فرهنگی و زبان‌شناختی بسیار غنی است.

هدف من آوردن مثال‌هایی از زندگی روزمره در باره رشد کودکان خردسال و نشان دادن توان روبه رشد آنهاست تا غنای خلاقیت و تخیل آنان را نشان دهم. من بر اساس یافته‌های پژوهشی سعی کرده‌ام نشان دهم که هر روزه برای کودکان چه می‌توان کرد و در حد امکان کوشیده‌ام تا از اصطلاحات حرفه‌ای کم‌تر استفاده کنم. نمونه‌هایی از کارهای خوب با کودکان در حاشیه مشخص شده است و هر فصل با یک خلاصه فصل و پیشنهادهایی برای خواندن بیشتر و فکر کردن پایان می‌پذیرد.

این کتاب برای همه کسانی است که از آموختن و رشد کودکان لذت می‌برند و می‌خواهند راه‌های تازه‌ای برای حمایت از آن بیابند. امیدوارم به همه خوانندگان کمک کند تا در باره اصول و کاربردها فکر کنند، در فرض‌ها شک و بحث را تشویق کنند.